

بازشناسی مفهوم عملکرد ایوان در اقلیم گرم و خشک (بررسی خانه های سنتی تهران به عنوان نمونه موردی)

مهرنوش عابدین میفانکی^{۱*}، حدیثه کامران کسمایی^۲، نیلوفر قهقایی نظام آبادی^۳

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد پردیس ، ایران Mamr.abedin@yahoo.com

۲- عضو هیات علمی تمام وقت، گروه معماری، واحد پردیس، دانشگاه آزاد اسلامی، پردیس، ایران Hadiskamran@pardisiau.ac.ir

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد پردیس ، ایران niloofar.nezamaabadi@gmail.com

چکیده

ایوان یکی از تکنیک های برجسته معماری ایران به شمار می رود که در طول تکامل معماری همواره نقش مهمی را در کالبد بناهای ایران بر عهده داشته است و جزء لاینفک معماری آن محسوب می گردد. ایوان در معماری ایران بسیار فراتر از عنصر کالبدی وابسته به یک معماری عمل کرده است و عملکرد آن با توجه به نحوه کارکرد بنا بسیار متنوع می باشد. ایوان ها فضای نیمه باز جلوی اتاق ها می باشند که نماهای با ارزشی را در اطراف حیاط ها ایجاد می کنند و از لحاظ اقلیمی و ایجاد تعادل آب و هوایی نیز بسیار قابل توجه می باشند. لذا شناخت این عنصر و آشنایی با تاریخچه و جایگاه کنونی آن در بناهای سنتی و زنده نگه داشتن اهمیت وجود آن در بناها و تأثیرش بر ترویج معماری پایدار از اهمیت خاصی برخوردار است. ایوان در بیشتر خانه های سنتی و ابنیه تاریخی با کاربری های متفاوت از جمله عبادتگاه، کاخ، عمارت مسکونی و ... به چشم می خورد، اما از نظر فرم ، ابعاد و جایگاه متنوع بوده و عملکردهای بسیاری داشته است. پژوهش حاضر در پی بازشناسی مفهوم عملکرد ایوان در اقلیم گرم و خشک و به ویژه خانه های سنتی تهران، ابتداء جمع آوری مفاهیم پایه به روش اسنادی-کتابخانه ای پرداخته و سپس با روش تحقیقات میدانی (بازدید از محل) و اسناد تصویری به بررسی پنج بنای شاخص در تهران با کاربری خانه های سنتی و پایدار، پرداخته شده است. پر واضح است که ایوان به عنوان یکی از الگوهای معماری بومی می تواند در جهت ساختن بنایی همسو با معماری پایدار کمک کند. لذا امید است با بازیابی این مفهوم در معماری عصر حاضر، این عنصر به غایت کمال بازآفرینی شود.

واژه های کلیدی: ایوان، اقلیم، عملکرد ایوان، طراحی پایدار

۱- مقدمه

هر چند گذر زمان تغییر در نیازها و مفاهیم را اجتناب ناپذیر می کند، اما برخی نیازهای بشری که بیش از همه به خصوصیات روانی و فردی او بر می گردد، دارای بن مایه های پایداری است و با گذشت زمان تنها از لحاظ فرمی ممکن است دستخوش تغییر گردد. می توان به نیاز همیشگی بشر در ارتباط با طبیعت و فضای باز اشاره کرد که خود را در معماری خانه ها و سایر بناها در فضای باز (حیاط) و نیمه باز (ایوان) جلوه گر می کند. [۱]

ایجاد ایوان در خانه ها دارای دلایل اقلیمی بوده ، به گونه ایی که در هر اقلیم ایوان به صورت همساز با آن اقلیم طراحی شده است. بنابراین ضروری است مفهوم ایوان به عنوان یک فضای نیمه باز روشن گردد تا از این طریق بهتر بتوان به مفهوم و عملکرد آن پی برد و با دریافت مفاهیم غنی و پایدار این عنصر به بهره گیری هرچه صحیح تر از آن در معماری امروز جامعه ی عمل پوشاند و آن را به عنوان یک اصل در ایجاد تنوع در ساختار معماری مسکونی امروز به شمار آورد. [۲].